

ÄÄNELLÄ ITKU ON SIELUN SIVISTYSTÄ

Itkuvirret eli *äänellä itkeminen* on ikivanha kieli ja muoto tunteiden ilmaisulle sanojen ja melodian avulla. Tunne muuttuu sanoiksi, jota itkuääni kannattelee. Ääni ja sanat tavoittavat kuulijan ja herkistävät myös hänet myötäelämään, *hersymään*, itkun mukana.

Itkupolulla tarkoitamme äänellä itkemisen yksilöllistä prosessia. Lähtökohta on itkijän tarve kohdata sisimmässään oleva tunnelatautuma ja pukea se itkusanoiksi ja -ääneksi. Yhteisessä tilanteessa jaettuna itku tulee myös kuulluksi ja nähdyksi. Itkijä ei ole yksin kokemustensa purkamisessa vaan läsnä oleva yhteisö, *itkupiiri*, kannattelee itkijää luottamuksellisessa itkutilanteessa.

Kutsumme äänellä itkuä tänä päivänä myös *hoitavaksi itkuksi*. Ääneen laulettu omakohtainen tunnekokemus auttaa vapautumaan tunnelukoista ja vahvistaa itkijän aitoa, persoonallista läsnäoloa sekä antaa tilaisuuden myötäelämiselle. Äänellä itkun jakaminen ja kuuleminen on parhaimmillaan huojentava, yhteisyyttä rakentava kokemus.

Nykyiset äänellä itkijät, *nykyitkijät*, tekevät itkurunoja omin sanoin, omalla kielellä, perinteisen itkukielen tyyliä ja muotoa seuraten. Itkumelodiat ovat edelleen yksilöllisiä ja syntyvät prosessin myötä jokaisen itkijän omiksi sävelkuluiksi.

Tätä *nykyitkun* taitoa harjoitellaan ja opitaan Äänellä itkijät -yhdistyksen itkuvirsikursseilla ja itkupiireissä. Lisäksi yhdistys välittää tutkittua sekä kokemukseen perustuvaa tietoa itkuvirsistä perinteenä ja prosessina erilaisissa yleisötilaisuuksissa ja seminaareissa ympäri Suomea.

KARJALAISEN ITKUPERINTEEN IKIAIKAISET JUURET

Äänellä itkeminen eli karjalainen itkuvirsi on ikivanhan tradition säätelemää, erityisellä sävelkululla esitettyä valitusrunoutta. Sen juuret ovat syvällä muinaiskarjalaisessa kansankulttuurissa. Karjalaisia nimityksiä olivat esimerkiksi *iänel'itku, itku, virsitys, virsittäminen, luvottelu, luadiminen, loihaaminen*. Varsinaisesti *itkuvirsi* on tutkijoiden antama ja käyttämä termi.

Itkuvirsiperinne säilyi osittain vielä 1900-luvulle asti, kunnes viimeistään toinen maailmansota hajotti perinteisen karjalaisen elämänmuodon. Suomessa itkuvirsistä alettiin tallentaa ja tutkia 1800-luvulla. Venäjän Karjalassa niitä on tallennettu vielä 1970-luvulla.

Historiallinen äänellä itku oli kylä- ja perheyhteisön kokonaisvaltainen tunne- ja rituaalikieli. Itkus sanat, -sävel ja -tilanne muodostivat erottamattoman kokonaisuuden. *Itkijät, itkettäjä, olalliset, eestä itkijät* olivat vanhempia naisia ja he johdattelivat itkujen avulla erityisesti eroon ja siirtymiin liittyviä rituaaleja, joista merkittävimpiä olivat häät ja hautajaiset. Itkujen avulla ylläpidettiin elämän tasapainoa "tämänilmaisissa" ja kommunikointi kuoleman rajan yli suvun vainajille "tuonilmaisiiin".

Itkuilla purettiin voimakkaita tunteita myös rituaalien ulkopuolella niin kutsutuissa tilapä- eli arkielämän itkuisissa. Tilapäitkuilla ilmaistiin iloa ja murheita, kiitollisuutta ja toivoa. Itkuilla toivotettiin tervetulleeksi, hyvästeltiin erotessa ja saateltiin matkallelähtijöitä. Itkettiin myös kunnioituksen osoituksia, onnitteluja ja oman tai läheisten elämänvaiheita. Karjalaisille äänellä itkeminen oli syvien tunteiden kieltä koko kirjossaan.

"Suru on aina aitoa, sitä ei teeskennellä." (Martta Kuikka)

Taipumus lienee kansanluonteessa, että syviin tunteisiin liikuttiin surumielisyyden kautta. Surumielisyyys ja apeus ovat itkijälle ja myös kuulijalle avain syviin tunteisiin, myös positiivisiin. Kaikki tunteet ilmaistiin itkuisissa apeutumisen kautta. Kansa ei pelännyt surun ilmaisua vaan antautui sille ja käytti sitä voimana. Yhteiset itkuilanteet antoivat luvan myös yksityisten tunnepatoumien purkamiselle sallitussa ja turvallisessa muodossa.

Perinteenmukainen, arkikielestä poikkeava *itkukieli* sisäistettiin kuulonvaraisesti kylä- ja sukuyhteisön elämässä. Koristeellisessa ja vertauskuvallisessa itkukielessä korostui kunnioittava, hellä ja hoivaava sävy myös vaikeista kohtaloista itkettäessä. Perinnearkistoihin tallennetuista itkuista avautuu toivoon ja huojennukseen tähtäävä elämänmyönteinen asenne ja pyrkimys elämän tasapainoon niin yksilön kuin yhteisön tasolla.

PERINTEEN ELPYMINEN

Sotien jälkeen myös itkuvirren luultiin jäävän katoavien kansanperinteiden arkistoon. Itkutaito kuitenkin säilyi karjalaisnaisten mukana. Monille evakkoajan kipeät kokemukset antoivat sysäyksen alkaa itse käyttää ja tuottaa suvun naisilta omaksuttuja itkusanoja omien kokemusten, muistojen ja ikävän purkamiseen. Itkuvirsien merkitys karjalaista identiteettiä säilyttävänä ja sitä vahvistavana ilmaisuna oli monille evakoille tärkeä ja säilyttämisen arvoinen taito. Itkuja esitettiin esimerkiksi heimojuhlissa ja karjalaisuutta esittelevissä tilaisuuksissa.

Vuosituhanne vaihteessa itkuperinne alkoi kiinnostaa myös laajemmin. Heräsi tarve oppia tuntemaan perinnettä paremmin sekä kysymys siitä, voiko nykypäivän suomalaisena käytännössä oppia tuottamaan itkuvirsiä osana oman aikamme kulttuuria.

Vuonna 1998 järjestettiin ensimmäinen itkuvirsikurssi yhdistyksen kunniapuheenjohtaja **Pirkko Fihlmanin** toimesta. Kouluttajina olivat lisäksi Venäjän-Karjalan itkuvirsien tutkija **Aleksandra Stepanova** sekä muusikko **Liisa Matveinen**, joka juuri oli viimeistellyt Sibelius Akatemiaan itkuvirsiin liittyvän pro gradu työnsä. Kurssilla oli 30 osallistujaa ja sen myötä kurssitoimintaa alettiin aktiivisesti kehittää ja jatkaa.

Vuonna 2001 perustettiin itsenäinen, valtakunnallinen Karjalan Liiton jäsenyhdistys **Äänellä Itkijät ry.** Vuoteen 2018 mennessä yhdistys on pitänyt 160 itkukurssia eri paikkakunnilla Suomessa ja ulkomailla. Osallistujia on ollut lähes 2000.

Vuosien varrella yhdistystoiminnassa ovat olleet mukana kouluttamassa ja/tai asiantuntijoina edellä mainittujen lisäksi evakkoitkijat **Martta Kuikka** (os. Matrona Pentunen, 1921 Suojärvi – 2005 Ilomantsi) ja **Klaudia Vonkkanen** (os. Buljugin, 1916 Mäkiselkä – 2001 Varkaus) sekä itkuvirsitutkija **Eila Stepanova**, itkuvirsistä väitellyt perinteentutkija **Anna-Liisa Tenhunen**, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran erikoistutkija **Senni Timonen** sekä kansanmusiikin emeritusprofessori **Heikki Laitinen**. Myös itkuvirsiaiheesta pro gradu työnsä kirjoittanut **Tuomas Rounakari** on yhdistyksen pitkäaikainen kouluttaja. Yhdistys on alusta asti tehnyt hedelmällistä yhteistyötä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa, joka myös kerää ja tallentaa nykyitkuja. Vuonna 2013 julkaistiin yhdistyksen oma Cd-levy *Äänellä itketty – Itkuvirsiä tämän päivän Suomesta*.

Äänellä itkijä Martta Kuikka painotti itkuperinteessä sen hoitavaa, tunnepatoumia purkavaa vaikutusta sekä läsnä olevan yhteisön merkitystä. Tämä teema on alusta asti ollut yhdistyksen luotsaaman nykyitkun olennainen sisältö.

Itkuvirsikurssien tarkoitus on alusta asti ollut jakaa perustietoa perinteestä sekä ohjata kurssilaisia oman itkuvirren tuottamiseen perinteen muotoja oppimalla. Myös yhdistyksen seminaareissa, yleisötilaisuuksissa ja konserteissa perinnettä avataan erilaisista näkökulmista kaikille kiinnostuneille. Kaikki kiinnostuneet ovat tervetulleita mukaan, naiset ja miehet, nuoret ja vanhat. Karjalaisia sukujuuria tai ”laulutaitoa” ei vaadita. Aito kiinnostus riittää osallistumiseen.

Myös kansainvälinen kiinnostus karjalaista itkuperinnettä kohtaan kasvaa. Tutkijoita, taiteilijoita ja terapeutteja muualta maailmasta on käynyt Suomessa tutustumassa yhdistyksemme avulla äänellä itkun perinteeseen ja nykyitkuun. Jäsenistöllämme on ollut itkuvirsiluentoja, -kursseja ja -esiintymisiä Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa, Irlannissa, Englannissa, Espanjassa, Ranskassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Yhteistyötä ja kontakteja on myös Petroskoihin Venäjän Karjalaan.

NYKYITKU, 2000-LUVUN ITKUVIRSI

2000-luvulle tultaessa historiallinen, suulliseen traditioon perustuva itkuvirsi on muovautunut suomalaiseksi *nykyitkuksi*. Se jatkaa karjalaista itkuperinnettä oman aikamme näkökulmasta ja soveltaa vanhaa ilmaisumuotoa nykyielelle modernien yhteisöjen tarpeisiin.

Ikivanha äänellä itkemisen taito taipuu edelleen ihmisten murheiden ja riemujen purkamiseen ja jakamiseen. Ihminen ei ole sisimmältään muuttunut. Perustunteemme sekä tarve yhteisyyden kokemiseen ovat samoja kuin satoja ja tuhansia vuosia ennen meitä. Äänellä itku sitoo muinaisten itkettäjiä, eilisen itkuäitien sekä nykyitkijöiden polut eläväksi ketjuksi.

Nykyiset äänellä itkijät eli *nykyitkijät* tekevät itkurunoja omin sanoin, omalla kielellä perinteisen itkukielen tyyliä ja muotoa seuraten. Itkumelodiat ovat edelleen yksilöllisiä ja syntyvät prosessin myötä jokaisen itkijän omiksi sävelkuluiksi.

Nykyitkijät itkevät esimerkiksi omia elämänmuutosvaiheitaan, rakkaittensa muistoa sekä kaipuun, kivun, kiitollisuuden ja onnen tunteitaan. Myös yleisistä ja yhteisistä aiheista kuten ympäristön puolesta, katastrofitapausten johdosta sekä esimerkiksi kansalaissodan muistosta on esitetty itkuja. Nykyitkuja esitetään esimerkiksi perhejuhlissa ja merkkipäivillä sekä erilaisissa yleisötilaisuuksissa ja konserteissa. Silti eivät suinkaan kaikki esiinny julkisesti. Monelle nykyitkijälle äänellä itku on osa yksilöllistä elämäntähtäystä ja itkupiirit niitä yhteisöjä, joiden kanssa voi turvallisesti harjoitella äänellä itkun taitoa, itkeä aidosti ja tulla vastaanotetuksi.

Ilmiönä nykyitku on ainutlaatuinen koko maailmassa, vaikka erilaisia itkuperinteitä tunnetaan maailmanlaajuisesti. Vanhan perinteen elpymisen ja siirtyminen uuden sukupolven ilmaisumuodoksi on väkevä osoitus kyvystämme ja tarpeestamme rakentaa kokemuksellista siltaa omiin kulttuurisiin juuriimme. Nykyitkijät kasvattavat juurensa perinteen multaan ammentaen välineitä omakohtaiseen tunnetyöskentelyyn oman hyvinvoinnin ja uuden yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Myös itkuperinteestä kiinnostuneet taiteilijat, muusikot ja teatterintekijät ammentavat perinteestä emootioon sukeltavaa arkaaista ja persoonallista ilmaisuvoimaa.

Ajassamme 2000-luvulla korostuvat yksilöllisyys, yksin pärjääminen ja tunneilmaisun pintapositivisuus sekä toisaalta kasvoton vihapuhe. Äänellä itku toimii tälle vastavoimana. Se johdattelee meitä kiireettömään, turvalliseen ja persoonalliseen kohtaamiseen sekä aitoon yhteyteen toistemme ja itsemme kanssa. Me inhimilliset ihmiset tarvitsemme toisiamme ja olemme vastuussa paitsi itsellemme myös toinen toisillemme.

Me Äänellä itkijät haluamme muistuttaa, että äänellä itku on vuosituhansien aikana syventynyttä kokonaisvaltaista sivistystä.

Tervetuloa mukaan toimintaan, kursseille ja tilaisuuksiin!

4.4.2019 Emilia Kallonen ja Äänellä itkijät ry.